

2. BYZANTOLOGICKÝ DEN

Praha, 6. října 2017

Program

13,30	Úvod
14 – 14, 20	Andrzej KOMPA (Lodž): <i>Justinian seen anew</i>
14, 20 – 14, 40	Martina ČECHOVÁ (Praha): <i>V exilu až na konci světa – krymský Chersonésos, útočiště pronásledovaných i místo vyhnanství nepobodlných</i>
14, 40 – 15	Vladimír VAVŘÍNEK (Praha): <i>Cyrlometodějská misie v rámci byzantské diplomacie</i>
15 – 15, 20	Martin HURBANIČ (Bratislava): <i>Epistola ad Paschalem II papam: K diplomatickému rozmeru protibyzantské politiky normanského knížete a Bobemunda z Antiochie</i>
15, 20 – 16	Diskuse
16 – 16, 30	<i>coffee break</i>
16, 30 – 16, 50	Markéta KULHÁNKOVÁ (Brno): <i>Byzantská literatura a historická naratologie</i>
16, 50 – 17, 10	Věra KLONTZA, Manolis KLONTZAS (Brno): <i>Byzantská archeologie na Krétě: její vývoj, současný stav a perspektivy prezentované na příkladu byzantského bradu Oxa na Krétě</i>
17, 10 – 17, 30	Florin LEONTE (Olomouc): <i>Teaching Virtues: The Didactic Project of Emperor Manuel II Palaiologos (r. 1391–1425)</i>
17, 30 – 18	Diskuse
18	Závěr

Abstrakty

Martina Čechová

V exilu až na konci světa – krymský Chersonésos, útočiště pronásledovaných i místo vyhnanství nepohodlných

Starobylé město Chersonésos bylo situováno na samé severní hranici Byzantské říše, na poloostrově Krym. Díky své poloze „za mořem“ byl Chersonésos pokládán za jedno z ideálních míst vyhnanství. V pramenech je možné nalézt nemálo případů vyhnanství do Chersonésu včetně jejich důvodů a dalších okolností. Chersonésos sloužil k tomuto účelu již v období antiky, a byl takto využíván nejméně do 10. století. Kromě nedobrovolného vyhnanství zde nalézali útočiště i lidé nepohodlní či pronásledovaní, např. v období ikonoklasmu.

Po krátké úvodní části, ve které krátce shrnu historii a topografii Chersonésu, se ve svém příspěvku zaměřím na příčiny, které vedly k vyhnanství na Krym, na několik významných osobností mezi vyhnanci a také na otázku, proč byl Chersonésos poměrně populárním místem, kam byli vyhnanci posíláni, ačkoli vzájemný vztah Chersonésu a konstantinopolské vlády nebyl vždy ideální.

Martin Hurbanič

Epistola ad Paschalem II papam: K diplomatickému rozměru protibyzantské politiky normanského knížete a Bohemunda z Antiochie

V roce 1935 publikoval německý badatel Walther Holtzmann dovtedy neznámý list normanského knížete a Bohemunda adresovaný rímskému papežovi Paschalovi II. Tento autentický dokument, který vznikl v kontexte normanské výpravy proti Byzancii v letech 1107/1108, se považuje za nejdůležitější doklad vzrůstající protibyzantské propagandy po skončení I. křižácké výpravy. Zároveň s tím představuje aj prvý jednoznačný důkaz o využití jestvujících náboženských a civilizačních rozdílov medzi latinským Západom a byzantským Východom v prospech konkrétnych politických cieľov, čím do istej miery predznamenáva neskoršie udalosti v podobe 4. křižáckej výpravy a dobytia Konštantínopola roku 1204.

Bohemund sa v liste snažil rímskeho pápeža presvedčiť, aby jeho protibyzantskú výpravu podporil buď osobnou prítomnosťou, alebo v zastúpení oficiálneho pápežského legáta. Svoje ťaženie prezentuje v prvom rade ako křižácku výpravu, pričom boj proti byzantskému cisárovi Alexiovi I. Komnénovi ospravedľňuje jeho nepriateľským konaním voči záujmom latinských pútnikov smerujúcich do sv. Zeme. K tomuto účelu Bohemund využíva vzrastajúcu kritiku byzantského cisára, ktorú možno v latinských prameňoch sledovať najmä od skončenia prvej křižáckej výpravy. Nespornou novinkou z tohto pohľadu je však Bohemundova kritika jestvujúcich odlišností v byzantskej cirkvi, ktoré sa v liste nielenže jednotlivo uvádzajú, ale zároveň sa označujú za prejav herézy voči rímsko-katolíckej viere. Je pritom zaujímavé, že Bohemund od pápeža vyžadoval nápravu aj v takých otázkach, ktoré v tom čase neboli zo strany rímskej kúrie, či iných latinských teológov považované za zásadné či problematické.

V predložennom príspevku sa jeho autori zamerajú na textovú tradíciu Bohemundovho listu pápežovi Paschalovi II. spojenú s otázkou datovania tohto dokumentu a takisto priblížením celkového dobového kontextu a okolností, za ktorých došlo k jeho spísaniu. Druhá časť príspevku bude pozostávať z komplexnej analýzy všetkých protibyzantských motívov, ktoré sa v liste uvádzajú, a ich následnej komparácie s ostatnými súdobými správami obsahujúcimi motívy protibyzantskej propagandy.

Věra Klontza – Manolis Klontzas

Byzantská archeologie: její vývoj, současný stav a perspektivy prezentované na příkladu byzantského bradu Oxa na Krétě

Cílem příspěvku je vysvětlit současný předmět studia byzantské archeologie, její vývoj, perspektivy a potenciál přispět k holistickým environmentálním a historickým studiím. Byzantská archeologie je mladá disciplína, která se vyrovnává s mnoha problémy a limity. V první části je analyzován problém nesourodé a nejednotné terminologie. Následně je hodnocen vývoj bádání a základní pramenná základna byzantské archeologie prostřednictvím monitoringu publikačních aktivit. Nakonec jsou diskutovány současné trendy a perspektivy. Jednotlivé aspekty jsou dokumentovány a ilustrovány prostřednictvím příkladů z lokality Oxa na východní Krétě, zkoumané týmem Masarykovy univerzity a vedeným oběma autory.

Andrzej Kompa

Justinian II, seen anew

In recent years, much has changed in the way in which the final decades of the Heraclian dynasty in Byzantium are perceived. The new assessments of the political, social and economic conditions of the empire in the respective period, the further ongoing research on Theophanes, Nicephorus and other important narratives, contributed to better understanding of the two reigns of Justinian II (685 – 695, 705 – 711), an emperor different from all others. Policies of the first reign, the Trullanum, peculiar narrative on the exile and return, relations with the khagan of the Khazars, repressions during the last years, roles of the different ethnicities and individuals – are all just examples of the issues that can be re-examined, despite the scantiness and opaqueness of the sources.

Markéta Kulhánková

Byzantská literatura a historická naratologie

V příspěvku se pokusím nastínit možnosti moderní naratologie při zkoumání byzantské literatury a představit některá témata, jimiž se v současné době naratologicky orientovaný výzkum zabývá. Součástí vystoupení bude též zpráva o byzantologickém panelu, který se uskutečnil v rámci 5. mezinárodní konference Evropské naratologické společnosti (European Narratology Network), konané 13. – 15. září v Praze.

Florin Leonte

Teaching Virtues: The Didactic Project of Emperor Manuel II Palaiologos (1391 – 1425)

This paper will explore Manuel II Palaiologos's approach to the topic of princely virtues. His extensive rhetorical oeuvre included three didactic moral texts dedicated to his son, John VIII Palaiologos (r. 1425-1448): *Foundations of an Imperial Conduct*, *Seven Ethico-Political Orations*, and *A Confession to His Spiritual Fathers, David and Damian*. From the *Foundations* to the *Confession* his idea of ethical behavior underwent several changes as he added new elements and shifted perspectives inspired by classical or Christian texts. The present paper will attempt to answer several questions: What categories of virtues did the emperor approach? How did the emphasis on certain virtues change and what caused this shift? And how did the emperor achieve his didactic intention? In answering these questions I will look at the strategies of achieving didactic authority through various modulations of the authorial voice, on the one hand, and at the theoretical grounding of virtues, on the other hand.

Vladimír Vavřínek

Cyrlometodějská misie v rámci byzantské diplomacie

Základem byzantské politické filosofie vytvořené Eusebiem z Kaisareie a potom dále rozvíjené pozdějšími teology bylo splynutí pojmů *Imperium Romanum* a *Imperium Christianum*. Přestože císař, podle této teorie Boží náměstek na zemi, měl jako nejvyšší vládce celé křesťanské *oikumene* přímo povinnost starat se o rozvoj a čistotu Kristova učení, nelze označit východní církev, na rozdíl od církve západní, za církev misionářskou. Samozřejmě už v nejranějším období docházelo ke snahám obrátit na křesťanství celá etnika či přímo státní celky za hranicemi říše, ve většině případů to však bylo z iniciativy nadšených jednotlivců; jako doklad lze uvést například Ulfilovo působení mezi Góty či Frumentiovo v Axumu. Oficiální státní či církevní autority do těchto snah vesměs zasahovaly jen v případech, když chtěly prosadit jimi uznávané věroučné názory anebo při prosazování vlastních mocenských záměrů (u Ghasánovců na arabském poloostrově). Od 7. století a zvláště pak v době ikonoklastické krize veškeré misionářské úsilí východní církve za hranicemi říše zcela utichá a k jeho obnovení dochází až v souvislosti s novým rozmachem byzantské moci v 9. století.

V tomto období se už byzantské misie za hranicemi říše staly namnoze záležitostí státně politickou. Byzantské vládní kruhy si dobře uvědomovaly, že šíření křesťanství do sousedních "barbárských" oblastí je už samo o sobě spojeno s šířením řecké kultury a vtahuje tak tato etnika nejen do sféry byzantské civilizace, ale i do její sféry politické. Klasickým dokladem je christianizace Bulharska,

jehož chánové se dlouho cílevědomě přijetí křtu z Byzance bránili. Příznačné potom bylo, jak chán Boris, když už tomuto tlaku nemohl odolat, postupně kolísal mezi Byzancí a Římem, jen aby prosadil samostatnost bulharské církve a tím si udržel i politickou nezávislost.

Za jednu z nejvýznamnějších byzantských misí vůbec se v historické literatuře běžně považuje působení Konstantina Filosofova (Cyrila) a jeho bratra Metoděje na Velké Moravě. Do pozadí přitom vesměs ustupuje skutečnost, že oba bratři ve skutečnosti vykonali dvě misijní cesty. První z nich uskutečnili jako členové diplomatického poselstva vyslaného císařem k Chazarům. Přestože legendista líčí tuto misii jako čistě náboženskou, jejím hlavním účelem bylo obnovení spojenecké smlouvy mezi oběma mocnostmi namířené očividně na obranu proti ruským útokům. Toho cíle bylo zřejmě dosaženo a mise byla hodnocena jako úspěšná, přestože obrátit Chazary na křesťanství se vzdor Konstantinovu úsilí nepodařilo. Naproti tomu o proslavené moravské misii obou bratří nenajdeme v byzantských pramenech ani zmínku. Tuto zarážející skutečnost si lze s největší pravděpodobností vysvětlit tak, že z hlediska byzantských politických zájmů skončila neúspěchem – nepodařilo se jí vytvořit předpoklady pro vznik moravské diecéze začleněné do konstantinopolského patriarchátu a oba bratři se nakonec z pragmatických důvodů podřídili římské svrchovanosti.